

א פובליקאציע פֿון פֿאַריזער ייִדיש-צענטער - מעדעם-ביבליאטעק

DER YIDISHER

דער ייִדישער

טעם-טעם TAM-TAM

א פֿעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

טבת תשע"ו/יאָנואַר 2016

2,50 איראַס

יאָר 21, נומער 2 (102)

א גוט יאָר 2016 !

דאָס נייע יאָר הייבט זיך אָן און אַ נייער פֿרישער טעם-טעם קומט אַרויס. „ניי און פֿריש“ זאָגן מיר דערפֿאַר וואָס דער דאָזיקער נומער איז צום גרעסטן טייל אָנגעשריבן געוואָרן נישט דורך דער רעדאַקציע נאָר דורך דרויסנדיקע מיטאַר-בעטער וואָס האָבן אונדז צוגעשיקט זייערע טעקסטן. ס'איז פֿאַר אונדז אַ גרויס פֿאַרגעניגן אַרויסצוגעבן אַ נומער מיט אזוי פֿיל נייע נעמען. צוויי פֿון זיי האָבן אַנטייל גענומען אין דעם „פֿרץ-קאָנקורס“¹ (זעט ז' 2-6), אַנדע-

רע זינען געווען תלמידים² (אָדער

1. PERETS-...

concours Yits-

khok-Leybush Peretz

(1852-1915)/Yitskhok-

Leybush Peretz (1852-1915)

contest 2. TALMIDIM étudiants/stu-

dents 3. STAM simplement/simply 4. in-

invitation 5. contributions 6. ... MoshL suivez

l'exemple/follow the example.

לערערס) אויפֿן לעצטן פֿאַ-

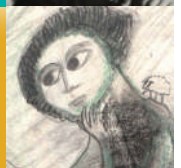
ריזער זומער-פֿראָגראַם אָדער סתם³ לייענערס וואָס האָבן גענומען ערנסט די פֿאַר-

בעטונג⁴ אינעם נומער 100... און האָבן אונדז צוגעשיקט זייערע בייטראָגן⁵.

נעמט אייך אַראָפּ אַ משל⁶ און שרייבט ! און אַ גוט יאָר אַלעמען !

דער פֿרץ-קאָנקורס (ז' 2-6) :
דער ערשטער פֿרייז (ז' 2-3), דער צווייטער פֿרייז (ז' 4-6)

בייטראָגן פֿון די לייענערס (ז' 7-11)

דער פרץ-קאנקורס¹

יצחק-לייבוש פרץ
(1915-1852)

אינטערעסאנטסטע און אריגינעלסטע טעקסטן — די אַנטייל-נע-
מער³⁰ האָבן צוגעשיקט עטלעכע פֿינע שאַפֿונגען³¹ אויף ייִדיש
אַדער פֿראַנצייזיש — נאָר מע האָט פֿאַרט באַשטימט אַן ערשטע
און אַ צווייטע פרעמיע³². דעם „סוף“ וואָס עס האָט געקראָגן
די ערשטע פרעמיע האָבן אַניק פֿריס-מאַרגוליס³³ און טל חבֿר-
כיבאַווסקי³⁴ געשטעלט אויף דער בינע³⁵ אין פֿאַריזער ייִדיש-
צענטער דעם 5טן דעצעמבער 2015. דער עולם³⁶ האָט געלעקט
די פֿינגער³⁷ !

1. PERETS... concours Peretz/Peretz contest 2. KEHILE communauté/community 3. Zurich 4. LIMUDIM études/studies 5. de Bâle/of Basel 6. BESHU'TFESDIKN en commun/joint 7. SOF fin/ending 8. PE'RETSES de Peretz/Peretz's 9. "Ou plus haut encore, peut-être"/"And Maybe Even Higher" 10. khsidish "À la manière hassidique"/"Stories in a Hasidic Vein" 11. REBN maître hassidique/Hasidic rabbi 12. SLIKHES... à la fin du mois d'Eloul, quand on dit des prières de repentir/end of Elul, when penitential prayers are said 13. Khsidim hassidim/Hasidim 14. pour intercéder/to intervene 15. Juif lituanien/Lithuanian Jew 16. EMES vérité/truth 17. REBNS du rebbe/rabbi's 18. avant l'aube/before dawn 19. il le suit/he follows him 20. MOYRE peur/a bit frightened 21. paysan/peasant 22. hache/axe 23. corde/rope 24. ambiance/mood 25. suspense 26. <http://yiddishweb.com/peretz/#concours> 27. lauréats/winners 28. suivants/following 29. poshet simple 30. participants 31. créations 32. prix/prize 33. Annick Prime-Margules 34. Tal Hever-Chybowski 35. scène/stage 36. OYLEM public/audience 37. s'est délecté/was delighted.

נהייב 2015 האָט דער פֿאַריזער ייִדיש-צענטער —
מעדעם-ביבליאָטעק אַרגאַניזירט, אין צוזאַמענאַר-
בעט מיט דער ביבליאָטעק פֿון דער ייִדישער קהילה²
אין ציריך³ און מיטן צענטער פֿאַר ייִדישע לימודים⁴
אין באָזעלער⁵ אוניווערסיטעט, אַ בשותפותדיקן⁶
קאָנקורס : אַנשרייבן אַ נייעם סוף⁷ צו פרצעס⁸ דערציילונג „אויב
נישט נאָך העכער“⁹.

די דערציילונג, וואָס פרץ האָט אָנגעשריבן אין יאָר 1900,
געהערט צו זײַן ציקל „חסידיש“¹⁰ און איז געוואָרן גאָר באַרימט.
עס הייבט זיך אָן מיט אַ חסידישן רבין¹¹ אין אַ קליין שטעטל,
וואָס פֿאַרשווינדט יעדן אינדערפֿרי סליחות-צייט¹². אַלע חסי-
דים¹³ מיינען אַז ער פֿליט אַרויף אין הימל זיך איינצושטעלן¹⁴
פֿאַר ייִדן. עס קומט אָבער אַן אַ ליטוואַק¹⁵ וואָס גלייבט דאָס
ניט און באַשליסט זיך צו דערוויסן דעם אמת¹⁶. ער באַהאַלט זיך
אונטער דעם רבינס¹⁷ בעט און ווען דער רבי שטייט אויף פֿאַר
טאָג¹⁸, גייט ער אים נאָך¹⁹. ער האָט אַ ביסל מורא²⁰, ווייל דער
רבי האָט זיך אָנגעטאָן ווי אַ פויער²¹, גענומען אַ האַק²² און אַ
שטריק²³ און איז אַוועק אין וואַלד. די שטימונג²⁴ איז אַ שווערע
און די שפּאַנונג²⁵ וואַקסט...

ווי עס ענדיקט זיך פרצעס דערציילונג, קענט איר אַליין
לייענען אויף אינטערנעץ²⁶.

נאָר וואָס פֿאַר אַ סוף עס האָבן צוגעטראַכט די לאָורעאַטן²⁷
פֿונעם קאָנקורס, קענט איר געפֿינען אויף די וויטערדיקע²⁸
זייטן. עס איז ניט געווען פשוט²⁹ פֿאַרן זשורי אויסצוקלייבן די

א פֿרישער סוף¹ צו פרצעס² דערציילונג

„אויב נישט נאָך העכער“³ – ערשטער פֿרייז

פֿון העלען-רבקה באַנקיר-קאַץ⁴

...דער ליטוואַק⁵ ציטערט, נאָר ער טרעט נישט אָפּ.

הנטער דער שטאַט שטייט אַ וואַלד. נישט קיין פשוט⁷ וועלדעלע נאָר אַ וואַלד אַ גרויסער, אַ טיפּער, אַ פֿינצטערער... אַ וואַלד פֿון אַלטע, טונקעלע סאַסנעס⁸. דער גרעסטער גבֿיר⁹ ביי אײַך וואַלט זיך ווינטשן צו האָבן אַזאַ בלויען הימל, מיט אַזאַ גרינעם וואַלד, מיט אַזעלכע שמעקנדיקע סאַסנעס.

דער רבי¹⁰, זאָל לעבן, נעמט זיך¹¹ אין וואַלד אַריין. און הינטער אים, שטילערהייט, דער ליטוואַק. אַ שטילער, ימים-נור ראַימדיקער פּחד¹² וויגט זיך צווישן די הויכע, ברייטע ביימער. נישטאַ קיין ליכט דאָרט, אָבער דער נעמיראָווער¹³, ווייזט אויס¹⁴, ווייס ווהיין ער גייט. ער גייט און גייט, און דער ליטוואַק גייט נאָך.

איצט קען מען זען אַ ביסל ליכט פֿאַרנט, אַ כּמורנע¹⁵ ליכט, אַ טונקל-גרינס, צווישן די ביימער. פּלוצלינג זעט מען אַ פּאַ-ליאַנע¹⁶. נאָך אַ בויס, נאָך אַ בויס, און דאָן – אַן עפֿענונג. דער רבי בלייבט שטיין אַ רגע¹⁷ און קוקט זיך אַרום. דער ליטוואַק, באַהאַלטן הינטער אַ ברייטן בויס, קוקט דורך די צווייגן און זעט – דאָרט, אין מיטן פּאַליאַנע, שטייט אַ שטיבעלע. נישט אַפֿילו¹⁸ אַ שטיבעלע, נאָר אַ קליינע כּאַטע¹⁹, מיט אַן אַלטער ערדענער פּריזע²⁰. לעבן דער כּאַטע, אַ ברונעס²¹. לעבן דעם ברונעס וואַקסן בולבעס און קנאַבל²² אין רייען. אַ שוועלבל²³ פֿליט אַרויפֿצו, דרייט זיך היין און צריק.

דער רבי נעמט אַרויס דעם שטריק²⁴ פֿון קעשע-נע²⁵. ער קלייבט אויס אַ בויס, אַ גרויסע

סאַסנע, מיט אַ שטאַם וואָס פֿון אים

גייט נאָר אַן איינציקע צווייג אין

דער זייט פֿון דער פּאַליאַנע,

אַ פֿינף-זעקס איילן²⁶ הויך.

דער רבי וואַרפֿט איבער

דעם שטריק איבער דער

צווייג, מאַכט אַ קנופֿ²⁷.

אַ פּחד וועקט זיך אויף

ביים ליטוואַק אין

האַרצן. אַ ליטוואַק

איז דאָך אָבער קאַלט-

בלוטיק. ער בלייבט

באַהאַלטן און שווייגט.

דער רבי נעמט אין

האַנט דעם צווייטן עק

שטריק. ער וואַרפֿט אים איבער איבער דער צווייג און מאַכט אַ קנופֿ. ער זעצט זיך אין בייג²⁸ פֿונעם שטריק, הייבט אויף זיינע לאַנגע פֿיס, און הוידעט זיך²⁹ אַ פּאַר מאָל. ער שאַקלט מיטן קאָפּ אַז יאָ, ס'גייט גוט און ס'האַלט שטאַרק, און שטייט ווידער אויף. דאָרט אין מיטן פּאַליאַנע עפֿנט זיך אַ טירעלע און ס'וואַכט אויף ס'אַלטע הייזעלע.

אַ יונג קול³⁰ הערט מען, אַ קינדס פֿריילעך קול :

— דו האַסט מיר געמאַכט אַ הוידע³¹ ! אַ דאַנק, אַ דאַנק דיר !

אַ מיידעלע קומט צו לויפֿן, טראַגנדיק אַ ליאַלקעלע³², קושט

דעם רבין אין האַנט אַריין און הייבט אָן הוידען זיך.

אַ יינגל, אַ צוועלף-דרייצן יאָר אַלט, גייט אַרויס פֿון דער

כאַטע און קומט צו צום רבין.

— נו, דו האַסט געבראַכט די האַק³³, וועל איך קענען צעהאַקן

אַ פּאַר שייטן³⁴ פּאַר דער מאַמען.

דער רבי ציט אַרויס פֿון פּאַס³⁵ די האַק און גיט זי דעם יינגל.

דאָס יינגל גייט אין וואַלד אַריין און דער רבי — אין כאַטע

אַריין.

זיך צוקוקנדיק צו אַזאַ גאַנצער סצענע, איז דער ליטוואַק

ניבֿהל-ונשתומם³⁶ געוואָרן. ער קוקט אָן דאָס הייזעלע און זעט —

אין פֿענצטער שטייט אַ בלומענטאַפּ, צוויי נעלקן³⁷ און אַ רויז.

אויף דער שוועל³⁸ ליגן אַלטע סאַנדאַלן.

נאָך אַ וויילע רירט זיך דער ליטוואַק פֿון אַרט און גייט פּאַר-

זיכטיק צו צו דער כאַטע, אַרום אַ פּאַר קוסטן³⁹, און באַהאַלט

זיך ווידער לעבן דעם שטיבעלע. ער געפֿינט אַן אַרט, צווישן אַ

קוסט און דער וואַנט פֿון דער כאַטע, וווּ ער קען בלייבן שטיל

און קוקן אין הויז אַריין דורך אַ פֿענצטערל.

אַ שוואַרץ-חנעוודיקע⁴⁰ פֿרוי שטייט אַנטקעגן

רבין און קוקט צערטלעך⁴¹ אויף אים.

— ווילסט אַ ביסל קנאַבלזופּ ?

פֿרעגט זי, טייטנדיק⁴² אויף אַ פֿור-

לער שיסל אויפֿן טיש.

— ניין, אַ דאַנק. דו ווייסט דאָך

אַז לאַנג קען איך נישט בלייבן...

און דער רבי ווינקט צו אַ

ווינקל וווּ ס'שטייט אַ שטרויען

געלעגער⁴³.

— קום, קום, קום...

און זיי לייגן זיך.

דער ליטוואַק קען נישט זען,

נאָר הערן הערט ער. צאַרטע ווער-

טער, מורמלען⁴⁴, זיפֿצן⁴⁵, און...

1. sof fin/end
2. PE'RETSES de Peretz/
3. "Ou plus haut encore, peut-être"/"And Maybe Even Higher"
4. Hélène
5. Juif lituanien/Lithuanian Jew
6. ne s'écarte pas/keeps going
7. PoshET simple
8. pins/pine trees
9. ... GVIR l'homme le plus riche/the richest man
10. REBE maître hassidique/Hasidic rabbi
11. entre/goes
12. YOMIM-NE'RO'IM-DIKER PAKHED angoisse des Jours redoutables/anxiety of the Days of Awe
13. le rebbe de Nemirov/the rebbe of Nemirov
14. apparement/so it seems
15. maussade/gloomy
16. clairière/clearing
17. REGE moment
18. AFILÉ même/even
19. cabane/hut
20. banc adossé à la maison/bench attached to a house
21. puits/well
22. ail/garlic
23. hirondelle/swallow
24. corde/rope
25. poche/pocket
26. coudées/cubits
27. nœud/knot
28. courbe/bend
29. se balance/swings
30. KOL voix/voice
31. balançoire/swing
32. poupée/doll
33. hache/axe
34. bûches/logs
35. ceinture/belt
36. NIVL-VENISHTOYMEM effaré/was amazed
37. œillets/carnations
38. seuil/threshold
39. buissons/bushes
40. ... kHEY'NEVDIKE jolie brune/pretty brunette
41. tendrement/tenderly
42. en montrant/pointing to
43. lit de paille/straw bed
44. murmures/murmurs
45. soupirs/sighs

— כ'האב מורא אז גאט וועט אונדז שטראָפֿן.
גאַנצע נעכט שלאָף איך נישט און טראַכט.
שטאַרק מיד בין איך און שלעפֿעריק, נאָר
ס'איז אַ שאַד אזוי פֿרי איינצושלאָפֿן...

— דו האָסט אַזאַ שטאַרקן, גרויסן
גאָט און געטרויסט אים נישט⁶⁸ ? —
ענטפֿערט דער רבי — גליק שטייט
בײַ אונדזער טיר, די קינדער זײַנען
געזונט, וואָס מער דאַרף אַ מענטש ?
— אַבי געזונט ! ענטפֿערט די פֿרוי.
און דער ליטוואַק טראַכט בײַ זיך
אין האַרצן — „אַמן“⁶⁹.

דער רבי גייט צו צו דער טיר. די פֿרוי
גייט נאָך. ער גיט איר שטיל אַ קוש אין
קעפל און גייט זיך אַרויס אַ פֿריילעכער. דאָס
ײַנגל קומט אָן מיט אַ גרויס בינטל האַלץ.

— דו ביסט אַ ליט⁷⁰, מײַן זון ! — רופֿט זיך צו
אים אָן דער רבי און פֿאַרלייגט ווידער די האַק הינ-
טערן פֿאַס. ער גייט צו צו דער הוידע. דאָס מיידעלע
איז נאָך דאָ און זינגט צו איר ליאַלקעלע :
— נו, איז וואָס איז דאָ דער שרעק, אַז דער זומער
לויפֿט אַוועק ? נאָכן זומער קומט דער ווינטער...
דער רבי נעמט אַראָפֿ דאָס קינד פֿון הוידע, גיט
איר אַ קוש אין קעפל, און הייבט אָן אָפֿקניפֿן⁷¹ דעם
שטריק.

נאָך דעם נעמט ער זיך אין וואַלד אַריין. ער וועט
שוין אין שטיבעלע ניט קומען היינט צוריק, ווייסן
גוט די קינדערלעך. דער טאַטע וועט ניט קומען. זיי גייען אין
היזקע⁷² אַריין און דער ליטוואַק קען רויק
נאָכגיין דעם רבין פֿון דער ווייטנט.

.....
דער ליטוואַק, וואָס האָט אַלץ געזען,
איז שוין געבליבן אַ נעמיראַווער חסיד.
און שפּעטער, אויב אַ חסיד האָט אַ
מאָל דערציילט, אַז דער נעמיראַווער
הייבט זיך אויף אַ מאָל און פֿליט אַרויף
אין הימל אַריין, פֿלעגט ער שמייכלען.
ער האָט געהאַט אָן אייגענעם אויפֿן⁷³ פֿון
שמייכלען. זײַנע אויגן האָבן געביטן די קאָ-
ליר. און ער פֿלעגט זיך אַ ביסל רייטלען און טראַכטן שטום פֿאַר
זיך אַליין — „אויב נישט נאָך העכער !“.

אפֿשר¹ האָט איר באַמערקט² אַז די מחברטע³ האָט אין דעם
דאָזיקן טעקסט אַרייַנגעפֿלאַכטן⁴ אַ סך אַלזויס צו ײִדישער
ליטעראַטור און פֿאַלקלאָר. געפֿינט אַזוי פֿיל פֿון זיי וויפֿל איר
קענט און שיקט אונדז אייערע ענטפֿערס ! דער וואָס וועט
טרעפֿן⁵ צום בעסטן וועט קריגן אַ מתנה⁶ !
די לייזונג⁷ וועלן מיר אָפֿדרוקן אינעם קומענדיקן נומער.

1. EFsher peut-être/perhaps 2. remarqué/noticed 3. MEKha'BERTE
auteure/author (fem.) 4. incorporé/woven in 5. devinera/guesses
6. MATONE cadeau/gift 7. solution.

46. AVADE sûrement/
surely 47. KHARPE honte/shame
48. MOYRE peur/is afraid 49. quand
même/but still 50. FARKHIDESHT étonné/
astonished 51. fourmi/ant 52. des efforts in-
ouïs/great effort 53. EREV YOMIM-NEROYIM veille
des Jours redoutables/eve of the Days of Awe 54. BE-
so'd en secret/in secret 55. KHSIDIM hassidim/Hasidim
56. géant/giant 57. ne sort pas/doesn't sprout 58. ...
MALEKH tant qu'un ange ne/until an angel 59. en secret/
secretly 60. MISHPOKHES familles/families 61. MEFARNES
... entretenir/support 62. REBOYNE-SHEL-OYLEM Dieu/God
63. manteau de paysan/peasant's coat 64. berceau/cra-
dle 65. TOMID toujours/always 66. chevreuil/little goat
67. bête/bleats 68. tu ne lui fais pas confiance/you
don't trust him 69. OMEY'N amen 70. quelqu'un de
bien/a good person 71. détacher/untie 72. ca-
bane/hut 73. ...OYFN une façon particu-
lière/his own way.

ער רייטלט זיך און טראַכט — „אין זיבעטן
הימל זײַנען זיי אַוודאי“⁴⁶. פֿאַר חרפֿה⁴⁷
ווייל ער אַנטלויפֿן. אַבער ער האָט
מורא⁴⁸ אַז דאָס מיידעלע זאָל אים
נישט זען. און... נו, איר קענט דאָך
די ליטוואַקעס. ער וויל וויסן מער.
ער בלייבט.

פֿאַרט⁴⁹ — פֿאַרשעמט. ער קוקט
אַראָפֿ און זעט אַ שטרוי וואָס גייט
אַליין ווי אַ מענטש. פֿאַרחירושט⁵⁰
קוקט ער זיך צו נעענטער און זעט
אונטערן שטרוי אַ מוראַשקע⁵¹. מיט
מי און מאַטער⁵² טראַגט זי דעם ריזיקן
שטרוי. ווייזט אויס — זי וויל אויך בויען
אַ הויז...

טראַכט דער ליטוואַק — „וואָס איך הער דאָ
איז נישט מעגלעך. דאָ איז דער נעמיראַווער
דאָ מיט אַ צווייט ווייב, ערבֿ-
ימים־נוראים⁵³ דערצו, בסוד⁵⁴,
און אַלע חסידים⁵⁵ מײַנען אַז ער
איז געפֿלויגן אין הימל אַריין...
און דאָך — אַ ריז⁵⁶ איז די מור-
ראַשקע ווייל זי קען טראַגן אַזאַ
שווערע שטרוי. און אַפֿילו אַ
גרעזעלע קריכט נישט אַרויס⁵⁷
פֿון דער ערד, ביז וואַנען אַ
מלאַך⁵⁸ שלאָגט

עס נישט און
זאָגט : וואָס !
קריך אַרויס ! נו,
אויך אַ ריז איז
אַ רבי וואָס קען
געהיים⁵⁹ האָבן
צוויי משפחות⁶⁰
מיט אַזוי פֿיל
שיינע און ריינע
קינדער, לעבן זאָלן
זיי, און זיי אַלע
מפֿרנס זײַן⁶¹. און קומען
דאָ ערבֿ ימים־נוראים דער-
צו... דעם רבונר־של־עולם⁶²
מוז דאָס טאַקע געפֿעלן...

אַניק פֿריס־מאַרגוליס און
טל חבֿר־כיבאָוסקי שטעלן אויף
דער בינע די דאָזיקע מעשה
און קומען
דאָ ערבֿ ימים־נוראים דער-
צו... דעם רבונר־של־עולם⁶²
מוז דאָס טאַקע געפֿעלן...

די קלאַנגען פֿון צימער ענדערן זיך און דער ליטוואַק קוקט
ווידער אַריין. דער רבי שטייט אויף, טוט ווידער אָן די שטייגל,
די סיערמיענגע⁶³, דאָס היטל, און גייט צו צו אַ וויגעלע⁶⁴ וואָס
שטייט לעבן טיש. ער זעט און הערט און — שאַ...
— איך זע אים תמיד⁶⁵ שלאָפֿנדיק.

זאָגט ער און זיפֿצט. אונטערן קינדס וויגעלע שטייט אַ קלאָר
ווייס ציגעלע⁶⁶. עס מעקעט⁶⁷ טרויעריק מעע... און שאַקלט דאָס
בערדל.

די פֿרוי זיפֿצט אויך און זאָגט :

פֿון דאָריס ענגעל

אילוסטראציע פֿון יאָסל בערגנער צו „אויב נישט נאָך העכער“

„אוי ! אוי ! וויי איז מיר ! יידן, האָט רחמנות !³⁰ ראַטעוועט³¹, יידן !“ דעם רבינס קול³² !

דער ליטוואַק גייט ווייטער, פאַמעלעך, פּאַזיכטיק. און ער זעט : דאָ איז אַ גרוב, אַ פּאַלגרוב³³ פאַר בערן, וווּ דער רבי איז אַריינגעפאַלן. די גרוב איז פאַרדעקט, פאַרשטעלט געוואָרן מיט צווייגן, דער רבי האָט זי נישט געזען. דער ליטוואַק בייגט זיך אינעם איבער דער גרוב און שרייט : „רבי, האָט נישט קיין מורא³⁴ ! איך וועל אייך אַרויסנעמען פֿון דער גרוב !”

דער רבי ענטפערט נישט. דער ליטוואק פֿאַרשטייט אז ער וועט נישט האָבן קיין כוח³⁵, אַליין אַרויסצוציען דעם

רבי'ן. ער דאַרף האָבן הילף.

אָבער אויב ער גייט צוריק אין שטע-
טל, וועט ער קיין מאָל מער נישט געפֿינען
די גרוב מיטן רבין. פּלוצלינג פֿאַלט
אים אײַן אַז די געשטאַלט וואָס ער
האַט געזען איז נישט קיין בער :
ס'איז מסתמא³⁶ אַ פויער, אָנגעטאָן
אין אַ פֿוטער³⁷, וואָס איז אַריין
אין וואָלד האָקן האַלץ. און ער
הערט טאַקע³⁸ דעם קלאַנג פֿון
דער האַק. ער וועט בעטן הילף
ביים פויער. וועט אָבער אַ פויער
העלפֿן אַ ייד ? דאָן דערמאָנט ער
זיך אַז דער רבי איז אָנגעטאָן ווי אַן
אמתער³⁹ פויער. ער וועט זאָגן אַז אַ
פויער איז אַריינגעפֿאלן אין גרוב אַריין.
ער וועט נישט זאָגן אַז עס איז דער גע-

דער רבי¹ גייט אַרײַן אין וואַלד אַרײַן, דער
ליטוואַק גייט נאָך. אין וואַלד איז נעפּלדיק²,
קאַלט, עס פֿאַלט אַ שניי.

דער רבי טראָגט שווערע שטיוול³, אים אַרט עס נישט⁴. דער ליטוואַק אָבער טראָגט לייכטע שיך, נאָר ער טרעט נישט אָפּ. פּלוצלינג דערזעט ער צווישן די ביימער עפעס אַ געשטאַלט – אַ הויכע, אַ ברוינע, אַ ברייטע – אַ בער ? דער ליטוואַק ציטערט. ער דערמאָנט זיך אַז ער האָט אַ מאָל געלייענט אין אַ וויסנשאַפֿט־ענציקלאָפּעדיע אַז די בערן שלאָפֿן דעם גאַנצן ווינטער אין הייליג⁵... וואָס טוט זיך מיט דעם דאָזיקן בער ? ער דערווייטערט זיך, ברויך־השם⁶.

דער ליטוואַק זוכט דעם רבין מיט די אויגן :
פֿאַרשוונדן ! נעלם געוואָרן⁷ ! ווי אַזוי ? וואָס איז
געשען ? ער הייבט אויף די אויגן, קוקט אין הימל
אַריין : גאַרנישט ! צי איז דער רבי איינגעזונקען גע-
וואָרן ווי קורח⁸ ?

דער ליטוואַק הייבט אָן צו זאָגן די פסוקים⁹ מיטן טייטש¹⁰
און מיטן ניגון¹¹ :

ויהי¹² — און עס איז געווען, ככלותו לדבר¹³ — ווען ער האָט
געענדיקט רעדן, את כלי־הדברים האלה¹⁴ — אַלע די דאָזיקע
ווערטער, ותבקע האדמה¹⁵ — אַזוי האָט זיך אויפֿגעשפּאַלטן¹⁶ די
ערד, אשר תחתיהם¹⁷ וואָס אונטער זיי, ותפּתח הארץ את־פיה¹⁸
— און די ערד האָט געעפּנט איר מויל, ותבלע אותם¹⁹ — און
האָט זיי איינגעשלונגען, ואת־בתיהם²⁰
— און זייערע הייזער, ואת כל־

הָאָדָם אֲשֶׁר לְקוֹרַח²¹ — אֹן
אֶלַע מַעֲנִטְשֵׁן וּוְאָס הָאָבֶן

געהערט קורחן, וואס

כל הרכוש²² – און

דעם גאנצן פֿאר-

מעגן²³.

דער ליט-

וואק וואלט

אזוי געזאגט די

גאנצע פרשה²⁴

— א ליטוואק

קען פֿון אויסנ-

ווייניק²⁵ דעם

תנ"ך²⁶ — אויב

ער וואלט נישט

²⁷ געהערט א זיפֿע

קרעכץ²⁸, א 'אמער²⁹ :

- רועט נישט האָבן
רבינ. ער דא
טל, ד
פסוק
דא
פאר
ער
1. REBE
maître hassidique/
Hasidic rabbi 2. brumeux/misty 3. bottes/
boots 4. ne le dérange pas/doesn't trouble him
5. cavernes/caves 6. BOREKH-HASHEM Dieu merci !/thank
God! 7. NELM ... disparu/disappeared 8. KOYREKh Korah (*person-
nage biblique, voir Nombres 16-17/Biblical character, see Numbers 16-17*)
9. PSUKIM versets/verses, *sing.* פּוּסֵק POSEK 10. traduction en yiddish/Yid-
dish translation 11. NIGN mélodie/melody 12. VAYHI 13. KEKHALOYSOY LEDABER
14. ES KOL HADVORIM HOEYLE 15. VATIBOKA HOADOMO 16. ouvert/opened
17. ASHER TAKHTEYHEM 18. VATIFTAKH HOORETS ES PIO 19. VATIVLA OYSOM 20. VEES BO-
TEYHEM 21. VEES KOL HOODOM ASHER LEKOYREKh 22. VEES KOL HORKHUSH
23. fortune. 24. PARSHE section de la Torah/Torah
portion 25. par cœur/by heart 26. TANA'Kh Bi-
ble 27. soupir/sigh 28. gémissment/groan
29. pleurs/tears 30. RAKHMONES pitié/mercy
31. à l'aide !/help! 32. KOL voix/
voice 33. piège/trap 34. ... MOYRE
n'ayez pas peur/don't be afraid
35. KOYEKh force/strength
36. MISTOME probablement/
probably 37. fourrure/fur
38. effectivement/indeed
39. E'MESER vrai/real
- יזעק, וואָס
21 – און
האָבן
דאָס
פון
א
פאר
ער
29

די יידן ווילן אהיימגיין, דער פויער פֿאַרהאַלט זיי. ער פֿירט זיי אין זיין כאַטע⁶², ער הייסט זיין פֿרוי, זי זאל דערלאַנגען בראַנפֿן⁶³, נאָך דעם האָבן זיי געכאַפט אַ דזשייט⁶⁴...

שפּעט ביי נאַכט קומען דער רבי און דער ליטוואַק צוריק אין שטעטל אַריין. אַלץ איז שטיל. זיי עפֿענען די טיר פֿונעם בית־המדרש⁶⁵. דער אַרונ־קודש⁶⁶ שטייט ברייט אָפֿן, די גאַנצע קהילה⁶⁷ זיצט און זאָגט תהילים⁶⁸. אַז מע דערזעט דעם רבין, בייט זיך די שטימונג אין גאַנצן : מע שרייט, מע לאַכט, מע וויינט, מע זינגט, מע טאַנצט.

קיינער פֿאַרחידושט זיך⁶⁹ נישט וואָס דער רבי איז אָנגעטאָן ווי אַ פויער, וואָס דער ליטוואַק באַגלייט אים. ווען דער טומל האָט זיך באַ־רויקט, הערט מען דעם רבינס קול : — רבותי⁷⁰, מיר וועלן דאוונען מעריב⁷¹.

„אין דער ליטע, טראַכט דער ליטוואַק, וואָלט מען שוין געדאוונט חצות⁷²... חסידים זענען חסידים.“ מיט וויפֿל כוונה⁷³ מע האָט גע־

אילוסטראַציע פֿון יהודה ווערמוס צו „אויב נישט נאָך העכער“

מיראווער רבי, ער דאַרף געפֿינען אַ נאָמען, אַ פויערישן נאָמען. וואָסיל ! יאָ ! וואָסיל איז גוט. און ווי אזוי וועט ער זיך ווענדן⁴⁰ צום פויער אין וואָלד, ער רעדט נישט קיין מאלאָרוסיש⁴¹ ! ער

מוז אָבער עפּעס טאָן. דער רבי וועט חלילה⁴² פֿאַר־פֿרוירן ווערן אין דער גרוב.

מע וועט זיך שוין אָן עצה געבן⁴³. דער ליטוואַק לויפֿט צו צום פויער און שרייט :

— וואָסיל ! וואָסיל !
— וואָסיל ? — פֿרעגט דער פויער מיט זיין טיף קול ווי פֿון אַ פֿאַס⁴⁴.
— טאַק⁴⁵ ! טאַק !
וואָסיל ! — ענטפֿערט דער ליטוואַק און ער טוט אַ מאַך⁴⁶ צו ווייזן די ריכטונג פֿון דער פֿאַלגרוב.

דער פויער קומט מיט אים. ער קוקט אויפֿן רבין אין גרוב, שרייט צו אים עפּעס אויף זיין לשון⁴⁷ מיט

זיין טיף קול, דער רבי הייבט אויף די אַרעמס, דער פויער נעמט איין האַנט, דער ליטוואַק די צווייטע, און איינס און צוויי — שוין איז דער רבי אין דרויסן. שטאַרק און געזונט ווי אַ גוי איז ער, דער פויער.

דער פויער קוקט אַריין אין רבינס פנים⁴⁸ מיט חשד⁴⁹ און שרייט מיט זיין טיף קול :

— וואָסיל ? ניע⁵⁰ ! ניע ! וועלקי ראַבין צי דוזשי ראַבין⁵¹ ? און ער פלאַצט אַרויס מיט אַ געלעכטער.
„ער האָט דערקענט דעם רבין“ טראַכט דער ליטוואַק, „ער האָט פֿאַרשטאַנען אַז איך האָב אים געוואָלט אָפּנאַרן⁵². ער וועט אונדז שלאָגן, ער וועט אונדז הרגענען⁵³. אַז איך וועל דערציילן אין דער ליטע אַז איך האָב מקריב געווען⁵⁴ מיין לעבן פֿאַר אַ חסידישן⁵⁵ רבין, וואָס וועלן זיי טראַכטן ?“.

דער מלאך־המוות⁵⁶ באַווייזט זיך :

— וועמען וועסטו די מעשה⁵⁷ דערציילן ? טאַטע־מאַמען אויף יענער וועלט ?

ער לאַכט ביין, זיינע טויזנט אויגן פֿינקלען⁵⁸. דער ליטוואַק לייגט די רעכטע האַנט פֿאַר די אויגן און זאָגט „שמע ישראל⁵⁹. אַ מינוט שפּעטער — אַ ליטוואַק זאָגט זייער גיך — עפֿנט ער ווידער די אויגן און ער גלאַצט⁶⁰ : דער רבי שטייט, דער פויער איז געפֿאַלן אויף די קני, ער האָלט דעם רבינס האַנט, ער קושט זי און וויינט, דער רבי האָט געלייגט די צווייטע האַנט אויפֿן פויערס קאָפּ און בענטשט⁶¹ אים.

„איך בין שוין טויט. איך בין אין גן־עדן“ — טראַכט דער ליטוואַק.

40. s'adresser/talk to 41. ukrainien/Ukrainian 42. kholile à Dieu ne plaise/God forbid 43. EYTSE ... on se débrouillera/we'll figure it out 44. voix caverneuse/deep voice 45. oui (ukrainien)/yes (Ukrainian) 46. agite sa main/gestures 47. Loshn langue/language 48. PONEM figure/face 49. khshAD suspicion 50. non/no 51. éminent rabbin ou grand rabbin/worthy rabbi or great rabbi 52. tromper/fool 53. HA'RGENEN tuer/kill 54. MAKRIV ... je me suis sacrifié/I sacrificed myself 55. khsi'Dishn hassidique/Hasidic 56. MALEKH-HAMOVES ange de la mort/angel of death 57. MAYSE histoire/story 58. scintillant/glitter 59. shma YISROEL Écoute Israël/Hear O Israel 60. fixe (la scène)/stares 61. bénit/is blessing 62. cabane/hut 63. vodka 64. fait un somme/had a nap 65. BESMEDRESH synagogue 66. ORN-KOYDesh arche sainte/holy ark 67. KEHILE communauté/community 68. THILIM psalms/psalms 69. ... FARKHIDESH ... personne ne s'étonne/no one is surprised 70. RABOYSAY messieurs !/gentlemen! 71. ... MAYREV dire la prière du soir/say the evening prayer 72. KHTSOS prière de minuit/midnight prayer 73. KAVONE ferveur/fervor 74. TFILÉ prière/prayer.

צוויי סטודענטן פֿונעם הייִאָריקן זומער־פּראָגראַם אינעם פּאַריזער ייִדיש־צענטער האָבן אונדז צוגעשיקט דער־צײלונגען וואָס זיי האָבן אָנגעשריבן ווי היימאַרבעטן. בײדע טעקסטן זענען אינספּירירט פֿון יאָסל בירשטיינס דערצײלונג „אַ מאָנטל פֿון אַ פֿרינץ“.

לשון־קודש¹

פֿון דינה גידעון²

רען איך עפֿן די שאַפֿע³ וווּ עס ליגן די אַלטע זייגערס, טראַכט איך וועגן מיין עלטער־זיידן⁴. מיין עלטער־זיידע איז געבוירן געוואָרן אין אַסטראָוונע, אַ קליין שטעטל לעבן וויטעבסק

אין זייער אַן אַרעמער משפּחה⁵ מיט אַכט קינדער און איז געבוירן געוואָרן מיט קרומע פֿיס⁶. די

עלטערן האָבן באַשלאָסן אַז אויב ער האָט קרומע פֿיס האָט ער נעבעך⁷ אויכעט⁸

אַ קרומען שכל⁹, און מע דאַרף אים ניט מוטשען¹⁰ מיט לימודים¹¹. איז¹²

האַט מען אים געשיקט צו אַ זייגער־מאַכער¹³, ער זאָל זיך אויסלערנען ווי צו אַרבעטן מיט די זייגערס און פֿון

דעם וועט ער קענען ציען אַ שטיקל פֿרנסה¹⁴ און אויסלעבן זײַן לעבן. בײַ דעם זייגער־מאַכער האָט ער געהאַט

אַ סך פֿרייע צײַט, און האָט זיך אַליין אויסגעלערנט אַלע וועלטלעכע¹⁵ לימודים

פֿון מאַטעמאַטיק ביז פֿילאָסאָפֿיע, און דערנאָך אויכעט תּנח¹⁶ און תּלמוד¹⁷ און אַוודאי¹⁸ לשון־קודש.

און מיט דעם לעצטן האָט ער געקאַנט פֿאַרדינען געלט, ווייל דעמאָלט פֿלעגט מען אין די רײכע משפּחות דינגען¹⁹ לערערס

פֿאַר די מײדלעך, זיי זאָלן זיך לערנען אַ ביסל לשון־קודש. און ווייל ער איז געווען אַ קרומער, האָט ער ממש²⁰ געהאַט אַ גרויסן

דערפֿאַלג²¹ ווי אַ לערער : די עלטערן פֿון די מײדלעך האָבן געטראַכט אַז אַזאַ מײַ²² קרומער בחור²³ איז ניט געפֿערלעך²⁴ און

עס וועלן זיך ניט אָנהייבן קיין שום שפּילערייען²⁵.

דער טאַטע פֿון מיין עלטער־באָבע האָט געהאַט אַ זעגמיל²⁶ אין פֿאַריטשי — אַ קליין שטעטל לעבן מינסק, און אַ טאַכטער

דאַשאַ, וואָס איז דעמאָלט געווען פֿערצן יאָר אַלט. מיט זײַן זעגמיל איז ער געווען אין פֿאַריטשי אַ גבֿיר²⁷, און אַוודאי האָט

ער געוואָלט געבן זײַן טאַכטער אַ גוטע דערצײונג²⁸, און האָט אײַנגעלאָדן מיין עלטער־זיידן, כּדי²⁹ ער זאָל לערנען דאָס מײדל

לשון־קודש.

אַבער די מעשה³⁰ האָט זיך אויסגעדרײט אַזוי : אײַן מאָל האָט דער עלטער־זיידע געגעבן זײַן תּלמידקע³¹ עפעס אַ שרײַפֿטלעכע

היימאַרבעט, און האָט באַקומען אויף צוריק אַ בלאַט פּאַפּיר פֿון אָנהייב ביזן סוף³² באַשריבן מיט נאָר אײַן אײַנציקן זאַץ

אויף לשון־קודש : איך האָב ליב מיין לערער. עס איז אַוודאי ניט קיין ווונדער, אַז מיין עלטער־באָבעס טאַטע האָט זייער גיך באַשלאָסן, אַז מיט לערנען זיך לשון־קודש איז שוין גענוג און מיין עלטער־זיידן אַרויסגעטריבן³³ פֿון דער שטוב אַרויס. אַבער עס האָט אין גאַנצן ניט געהאַלפֿן, ווייל אין זיבן יאָר אַרום האָט די עלטער־באָבע אים אָפּגעפֿונען אין פעטערבורג, וווּ ער איז געפֿאַרן ווי אַ רעוואָלוציאַנער, און זיי האָבן חתונה געהאַט³⁴, געעפֿנט אַ זייגערס־געשעפֿט און דערנאָך אויכעט געפֿאַרן קיין דײַטשלאַנד, וווּ מע האָט מיין עלטער־זיידן געמאַכט אַן אָפּעראַציע און מע האָט אים אויסגעגלייכט³⁵ די פֿיס.

1. Loshn-koydesh hébreu/Hebrew 2. Dina Gidon 3. armoire/closet 4. arrière-grand-père/great grandfather 5. mishpokhe famille/family 6. jambes difformes/deformed legs 7. le pauvre/poor thing 8. אויך 9. seykhl intelligence 10. l'embêter/bother him 11. limudim études/studies 12. alors/so 13. horloger/watchmaker 14. ... PARNOSE de quoi vivre/some sort of living 15. profanes/secular 16. TANA'kh Bible 17. TALMUD 18. AVADE bien sûr/of course 19. engager/hire 20. MAMESH vraiment/really 21. succès/success 22. un tel/such a 23. bokher jeune homme/young man 24. dangereux/dangerous 25. aucune sorte de jeux douteux/no kind of funny business 26. scierie/sawmill 27. gvir riche/rich man 28. éducation 29. KEDE'Y afin que/in order that 30. MAYSE histoire/story 31. TALMIDKE élève (fém.)/pupil (fem.) 32. sof fin/end 33. chassé/kicked out 34. kha'sene ... se sont mariés/got married 35. redressé/straightened.

אַזוי איז דאָס געשען

פֿון מיכאל (מיגעל) פֿערנאַנדעס¹

בילד פֿון קאַטערינאַ נסים

אז דער זיידע איז שוין לאַנג געשטאַרבן, איז אמת² ווי תורת־משה³. צום ווייניקסטן – אַזוי האָט מען געמיינט במשך⁴ עטלעכע יאָרן. מיט אַלעמען איז ער געווען באַקאַנט און דאָס גאַנצע שטעטל האָט אים באַוויינט. ווען ער האָט געלעבט, האָט דאָס שטעטל געקלונגען מיט זיינע מעשיות⁵. מענטשן פֿלעגן זיך טרעפֿן אין שטוב כדי⁶ זיך צוצוהערן צו מיין זיידנס אַנעקדאָטן. און אַפֿילו נאָך זיין טויט פֿלעגן זיי ווייטער קומען אין שטוב באַקוקן שטילערהייט מיין זיידנס ליידיקע שטול. ס'דאַכט זיך אַז זיי האָבן דערקענט דעם עכאַ פֿון זיין רבניש קול⁸ אין דעם דעמפּיקן ריח⁹ פֿון די ברעטער. פֿאַרשטייט זיך, מיר האָבן אַ רב¹⁰. נאָר ער איז אַ קליינלעכער מענטש, אַן עקשן¹¹ ביי אַלע דיסקוסיעס. רעדן האָט מיין זיידע גערעדט מיטן מויל און מיט די הענט און פֿאַרכאַפט אַלע הערצער. אַן מיין זיידן האָט דאָס שטעטל אויסגעזען הפֿקר¹²; מע האָט אָפּגעהיט זיין יאַרצייט¹³ ווי ער וואָלט געווען אַ גרויסער געלערנטער.

איין אינדערפֿרי פֿרילינגציט איז דאָס געשען: מיין זיידע איז אַוועקגעגאַנגען מיט די שעפֿעלעך¹⁴ (פֿינעף שעפֿעלעך האָבן מיר געהאַט) און מער נישט צוריק. יענעם טאָג האָט אַ פּויער¹⁵ געפֿונען צוויי טויטע שעפֿעלעך ביים ברעג טיך¹⁶ און געזען ווי אַ מענטש מיט אַ קאַפּאַטע¹⁷ ווערט

1. C'était ainsi/That's How It Was, de/by Mikhoel Miguel Fernandez 2. EMES vrai/true 3. TOYRES-MOYSHE la vérité vraie/the honest truth 4. BEMESHEKH pendant/for 5. MAYSES histoires/stories, sing. מעשה MAYSE 6. KEDE'Y afin de/in order to 7. AFILE même/even 8. RABONISH KOL voix de rabbin/rabbi-like voice 9. ... REYEKH odeur d'humidité/damp smell 10. ROV rabbin/rabbi 11. AKSHN entêté/stubborn 12. HEFKER à l'abandon/abandoned 13. commémoré l'anniversaire de son décès/commemorated the anniversary of his death 14. brebis/sheep 15. paysan/peasant 16. berge de la rivière/river bank 17. cafetan/caftan

דערטרונקען אין די ראשיקע¹⁸ וואסערן.
מ'האט געזאגט אז דאס קען נאר זיין
מיין זיידע. און דאס איז געווען דער
סוף¹⁹ צו דער גאנצער מעשה
— א ממשותדיקער²⁰ טויט.
אונדזער רב האט געזאגט,
אונטערשמייכלענדיק : „גלגל
חוזר בעולם²¹, דאס מוזל²²
דרייט זיך פאר יעדן איינעם.“
איצט קענט איר אפשר²³
פארשטיין ווי גרויס איז
געווען מיין באבעס חידוש²⁴
ווען זי האט געקריגן, מיט
צוויי וואכן צוריק, א בריוו
פונעם זיידן.

ווי קען דאס טאקע זיין ?
אין דער אמת, האט מען קיין
מאל נישט געפונען דעם מת²⁵.
צי קען דער בריוו זיין א שפאס פון
אונדזערס א שונא²⁶ ? נאר דאס איז
געווען מיין זיידנס האנטשריפט !

און מיין באבע ? ווי אזוי דארף זי נעבעך²⁷

רעאגירן ? עטלעכע יארן האט זי זיך געפירט ווי אן
אלמנה²⁸, נאר אצינד איז זי מיט א מאל געווארן אן עגונה²⁹ !
וואס וועלן זאגן די שכנים³⁰ ?

וואס אן אמת, בין איך געווען זייער צופרידן צו וויסן אז דער
זיידע איז נישט געשטארבן און האט א ניי לעבן. ער האט געהאט
גוטע סיבות³¹ נעלם צו ווערן³² און ער באשרייבט זיי צווישן
אנדערע פרטים³³ : „איך האב מער נישט געקענט אויסהאלטן אזא
לעבן. דו ווייסט, חנה לעבן³⁴ (טאקע חנה הייסט זי, מיין באבע)
אז דו ביסט געווען מיין טרייסט אין די אלע יארן, נאר איך האב
מער נישט געקענט דאס אלץ פארטראגן, טאג נאך טאג : די
מענטשן מיט פוסטע³⁵ לעבנס, תמיד³⁶ אויסגעהונגערטע נאך נייע
מעשיות. פאניע-גנב³⁷ מיט אלע זיינע גזלנים³⁸ אין געשטאלט
פון אלע סארטן פאליציאנטן, גלחים³⁹ און טשינאוניקעס⁴⁰. נאר

מער פון אלעמען איז מיר
דערעסן געווארן⁴¹, להבדיל⁴², דעם
רבס פערדישער קאפ⁴³ !”.

איך שרייב נישט איבער אלע בילדערישע
פיטשעווקעס⁴⁴ פון מיין זיידנס בריוו, וואס זיינען געווען ממש⁴⁵
א סך.

בקיזור⁴⁶ — מיין זיידע האט איבערגעריסן מיט זיין אמאליק
לעבן און גענומען א שיף קיין קובא. איך האב געפרעגט מיין
חבר⁴⁷ יאסל, וואס איז קובא, האט ער מיר געענטפערט אז דאס
איז אן אינדזל נישט ווייט פון אמעריקע, אריבער דעם אקעאן.
מענטשן זאגן, א גן-עדן⁴⁸ אויף דער וועלט !

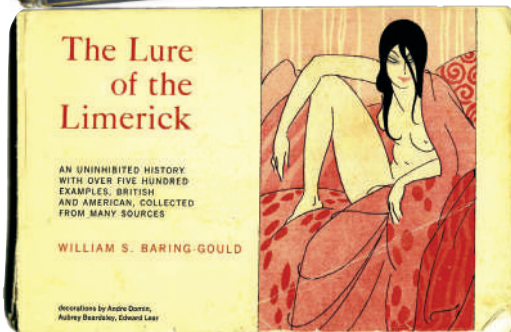
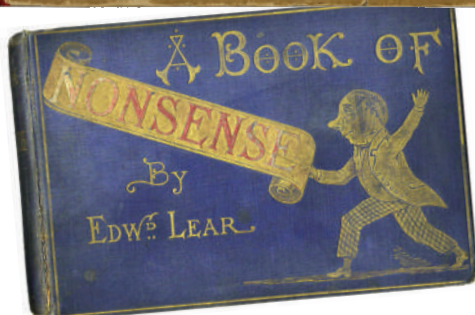
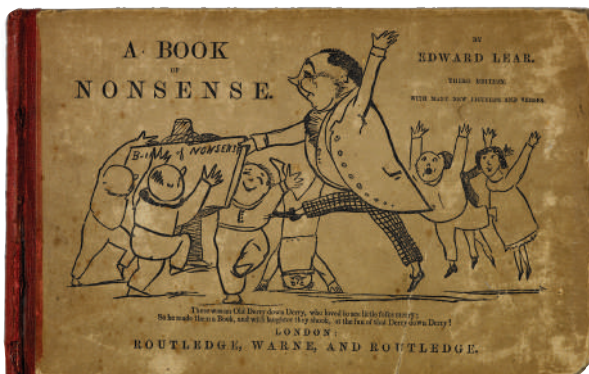
מיין זיידע דערמאנט די אלטע היים און ענדיקט דעם בריוו אזוי :
„ביי אונדז איז פריילעך, דא זיינען מיר דא אלע : נחום⁴⁹,
דער וואס איז אנטלאפן מיט זעקס יאר צוריק, חיים⁵⁰-יאסל
דער בעל-חוב⁵¹, פארשוונדן אין א שטורעם, אלטער דער
אפיקורס⁵², נתן⁵³ דער דעזערטיר פון פריזיוו⁵⁴...”.

18. rapides/rapid 19. sof fin/end 20. MAMO'SHESDIKER véritable/actual 21. GALGL KHOYZER BOOYLEM la roue tourne/the wheel of fortune spins 22. MAZL chance/luck 23. EFsher peut-être/perhaps 24. KHIDESH surprise 25. MES cadavre/corpse 26. SOYNE ennemi/enemy 27. la pauvre/poor thing 28. ALMONE veuve/widow 29. AGUNE femme abandonnée/abandoned wife 30. SHKHEYNIM voisins/neighbors, sing. shokhn 31. SIBES raisons/reasons 32. NELM ... pour disparaître/to disappear 33. PROTIM détails, sing. פרט PRAT 34. KHANE ... Hanna ma chère/Hannah my dear 35. vides/empty 36. TOMID toujours/always 37. ... GANEF la Russie tsariste/czarist Russia 38. GAZLONIM bandits, sing. גזלן GAZLEN 39. GALOKHIM prêtres/priests, sing. גלה GALEKH 40. fonctionnaires/officials 41. j'en ai eu assez/I got sick of 42. LEHAVDIL excusez la comparaison/forgive the comparison 43. stupidité/stupidity 44. détails pittoresques/picturesque details 45. MAMESH vraiment/really 46. BEKITSER bref/in short 47. KHAVER ami/friend 48. GAN-EYDN paradis/heaven 49. NOKHEM 50. KHAYIM 51. BAL-KHOYV débiteur/debtor 52. APIKOYRES libre penseur/freethinker 53. NOSN Nathan 54. service militaire/military service.

וואָס איז אַ לימעריק ?

פֿון רובי מאַנעט

אַט האָט איר אַ פאַר נייע שאַפֿונגען אויף ייִדיש. עס גלוסט זיך איינצן²² אַנשרייבן אַ לימעריק ? טאָ נעמט אייך אַ בלייזער²³ און אַ העפֿטל (אַ גלעזל בראַנפֿן²⁴ קען אויך ניט שאַטן²⁵) און פֿרוווט אַנשרייבן אַ שיינעם ייִדישעכע לימעריק. דערנאָך פֿאַרגעסט ניט אונדז צו שיקן אייערע שאַפֿונגען !

לימעריק איז אַ מיין¹ קאָמיש לידל, גוט באַקאנט אין די ענגליש רעדנדיקע לענדער. עס באַשטייט אין פֿינף שורות² געראַמט³ אַ—א—ב—ב—א. דער ריטעם איז אַ שטאַרקער און דער אינהאַלט אַ פשוטער⁴, אַזוי אַז עס איז גרינג זיך צו דערמאָנען. אַזוי ווי די גראַמען מוזן נישט זיין קיין פערפֿעקטע, זיינען זיי אַפֿילו⁵ גרינג צו שאַפֿן אַליין.

ווי און ווען מע האָט אָנגעהויבן צו שאַפֿן לימעריקן ווייס מען נישט גענוי⁷. מע האָט זיי ניט אויסגעטראַכט אין דער שטאָט לימעריק (אין אירלאַנד). מען מיינט אַז דער נאָמען קען שטאַמען⁸ פֿון אַן אַלט פֿאַלקסליד „ווינסטו קומען אין לימעריק ?“ מיט אַן ענלעכער פֿאַרעם. פֿאַרשערס⁹ האָבן געפֿונען אַ תּפֿילה¹⁰ פֿון 13טן י״ה¹¹ וואָס עס זאָל האָבן אָנגעשריבן סאַנקט טאַמאַס פֿון אַקווינאַ¹² אין פֿאַרעם פֿון אַ לימעריק ! ס'איז געבליבן אַ סאַרט פֿאַלקס־פֿאַעזיע ביזן 19טן י״ה, ווען דער ענגלישער פֿאַעט עדוואַרד ליר¹³ האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן צום זשאַנער¹⁴ און אים געמאַכט אויף ס'ניי פֿאַפּולער.

לימעריקן זיינען דער עיקר¹⁵ זייער שפּילעוודיק : זיי מעגן זיין קאָמיש אָדער סאַטיריש, איידל אָדער גראַב, שאַרפֿזיניק אָדער אין גאַנצן אַן אַ זינען. אַפֿט מאל זענען זיי אַפֿלאַכעריש, האָבן סעקסועלע אַלוזיעס און נעמען אַריין מיאוסע¹⁶ ווערטער (דערפֿאַר זענען זיי אַפֿט אַנאַנים, אַזוי ווי עטלעכע פֿון די לימעריקן אויף ז' 11). זיי ניצן ווערטערשפּילן און קלאַנגענשפּילן און שפּילן זיך אַפֿילו מיט זיך אַליין. וויסנדיק וואָס דער לייענער דערוואַרט, גיבן זיי אים עפעס אַנדערש.

איינער פֿון די באַקאַנטסטע לימעריקן (איבערגעזעצט פֿון ענגליש) איז :

אַ שמייכלענדיק מיידל פֿון נוגער¹⁷
האַט געוואַלט טאָן אַ רייט אויף אַ טיגער.
דאָס מיידל נאָך דעם
האַט מען מער ניט געזען
בלויז אַ שמייכל אויפֿן פּיסק¹⁸ פֿונעם טיגער.

איינער (אויך פֿון ענגליש) וואָס שאַפֿט אַן אַנדער מין סורפּריז :

אַ יונגער פֿאַעט אין יאַפּאַן
האַט געהאַט אַ געראַטענעם¹⁹ פּלאַן
לימעריקן צו שאַפֿן
פֿאַרגעניגן פֿאַרשאַפֿן
נאָר מיט זיין סטבע²⁰ אַרייַנצושטאָן

1. sorte de/kind of 2. shures vers/lines 3. rimés/rhymed
4. PO'SHETER simple 5. AFILE même/even 6. créer/create
7. précisément/exactly
8. venir/originate 9. chercheurs/scholars 10. TFIL prière/prayer 11. יאָרהונדערט siècle/century
12. saint Thomas d'Aquin/St. Thomas Aquinas 13. Edward Lear
14. genre 15. ... IKER pour la plupart/mostly 16. MI'ESE grossiers/dirty 17. Niger
18. gueule/face (pejor.) 19. bon/good 20. TEVE habitude/habit 21. ruiné/ruined
22. avez-vous envie/do you feel like 23. crayon/pencil 24. vodka 25. nuire/hurt.

אַ קאַליע געמאַכט²¹ דעם פּלאַן. פֿיל ווערטער אין דער לעצטער שורה האָט ער יעדעס מאל קאַליע געמאַכט²¹ דעם פּלאַן.

א פאר לימערקן

[אן איבערבלייב פונעם טעם-טעם-אונט¹
פון יצחק² נובארסקי

[יידיש לעך]
פון איקס¹¹

1.
זאגט א וועלטלעכער¹² ייד „ס'איז א חידוש¹³
וואס אזוי פיל ווערן היינט חסידיש¹⁴
זיי וווינען אין ברוקלין
ווי זיי דאווענען און שוקלען¹⁵
נאר מילא¹⁶, זיי רעדן כאטש¹⁷ יידיש".

2.
א פראנצייזישער ייד — נו, וואס טוט ער ?
ער באשטעלט זיך א „שינקע מיט פוטער"¹⁸
גיט זיין פריינד א געשריי
„ס'איז נישט כשר¹⁹ — אוי וויי !"
זאגט דאס יידל, „נו, זאל זיין אן פוטער".

[אינטערנאציאנאל]
פון איגרעק²⁰

א שיין מיידל אין סאנטא פֿע
איז געזעסן איין טאג אין קאפֿע
איז א צווייטע געקומען,
זי הייס אַרומגענומען,
און די מאַטשאַס געזאָגט האָבן „פֿע"²¹ !

[אן אפרוה²² אויפֿן סעקס-נומער²³
פון א גראַבער קישקע²⁴

1.
א מאָל האָט אַ פֿרעמדער מיט גליק
אויף אַ פֿרוי געגעבן אַ בליק
זאָגט זי : „ס'איז נישט פֿיין
קוק אין ספֿר²⁵ אַריין
אויב נישט קען דאָ זיין אן אומגליק".

2.
בילדער פֿון קערפּערס פֿון ווייבער
יעדעס פֿיצל²⁶ פֿון זייערע ליבער
און די מענער-מכשירים²⁷
קען מען גאָר נישט געפֿינען
כאָטש²⁸ עס זוכן און זוכן די ווייבער.

1.
מיר מאַכן אויף יידיש אַ בלעטל³,
פֿאַרקויפֿט מען עס גלייך דאָ אין שטעטל.
דער זשורנאַל⁴ איז נישט רייך
ווייל ער לעבט דאָך פֿון אייך...
טאָ קויפֿט ! (נאָר — נישט מיינט אַז איך בעטל⁵).

2.
ביים אָנהייב האָט אונדז זיך געדאַכט,
אַז מע מאַכט אַ זשורנאַל און מע לאַכט,
אַ טאַם-טאַם איז אַ פּויק⁶,
פֿייקלט⁷ מען און — עס טויג⁸ !
נאָר מיר זיצן אין פּויק איצט פֿאַרמאַכט !

3.
ס'האָט איינער, אַ קאַרגער⁹ אויף געלט,
אַ טאַם-טאַם פֿון כינע באַשטעלט.
דער פֿרייז — אַ פֿאַר סענט,
נאָר — אַן פֿיס און אַן הענט !
איצט וויינט ער און קלאָגט נאָר און שעלט¹⁰ !

1. voir/see <http://www.yiddishweb.com/tamtam100> 2. YITSKHOK 3. bulletin 4. revue/journal 5. que je mendie/ that I'm begging 6. tambour/ drum 7. on tambourine donc/so we keep drumming 8. ça marche/it works 9. radin/cheapskate 10. peste/curses 11. "X" 12. laïque/secular 13. ... khidesh c'est étonnant/it's a wonder 14. khsidish hassidique/Hasidic 15. שאַקלען se balancent/sway 16. MEYLE tant pis/oh well! 17. au moins/at least 18. "jambon-beurre"/ham sandwich with butter 19. KOSHER cachère/kosher 20. "Y" 21. beurk !/yuk! 22. réaction 23. voir Tam-Tam n° 100/see Tam-Tam issue 100 24. boyau/gut 25. SEYFER livre saint/holy book 26. petit bout/tiny bit 27. ...-MAKHSHIRIM engins masculins/men's apparatus 28. bien que/although.

DER YIDISHER

דער יידישער

טעם-טעם TAM-TAM

א פעריאדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש־לערנערס

דער יידישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון
פּאַריזער ייִדיש־צענטער – מעדעם־ביבליאָטעק.

DER YIDISHER TAM-TAM est une publication de
la Maison de la culture yiddish –
Bibliothèque Medem.

רעדאַקציע

רעדאַקציע־קאַלעגיע

עווילין גרומבערג

רובי מאָנעט

נאַטאַליע קריניצקאַ

מיטאַרבעטער אין דעם נומער

שרון בר־כּוכבֿא

אַקווילע גריגאָראָוויטשיוטע

טל חבֿר־כיבאָווסקי

(אויסשטעל־פּראָיעקט)

יצחק ניבאָרסקי (שפּראַך־השגחה)

מאַרי פּרימאָ (אויסשטעל)

Rédaction

Comité de rédaction

Evelyne Grumberg

Natalia Krynicka

Ruby Monet

Ont collaboré à ce numéro

Sharon Bar-Kochva

Tal Hever-Chybowski (maquettiste)

Akvilė Grigoravičiūtė

Yitskhok Niborski (responsable
linguistique)

Marie Primault (graphiste)

DER YIDISHER TAM-TAM

Maison de la culture yiddish –

Bibliothèque Medem

29 rue du Château-d'Eau

75010 Paris

Tél. : +33(0)1 47 00 14 00

Fax : +33(0)1 47 00 14 47

yiddishweb.com/tamtam

tamtam@yiddishweb.com

פּרייז : 2,50 איראָס

PRIX/PRICE : 2,50 €

דער יידישער טעם־טעם איז אַן איינ־
און־איינציקע פּובליקאַציע אין גאַנצן
געווינדמעט ייִדיש־לערנערס, וואָס גייט
אַרויס אַן פּראָפּיט־צוועקן. מיר בעטן
אײַער אונטערשטיצונג !

מיר פֿאַרבעטן אײַך

– זיך צו אַבאָנירן אויף :

yiddishweb.com/abonirn

– צו קויפֿן אַלטע נומערן אויף :

yiddishweb.com/altenumern

– צו שיקן אַ צושטייער אויף :

yiddishweb.com/matone

– צו דערציילן אײַערע חבֿרים,

לערערס און תּלמידים וועגן דעם

ייִדישן טעם־טעם !

מיר דאַנקען אײַך גאָר האַרציק !
די רעדאַקציע